

การจัดการเรียนรู้พุทธศาสนาเชิงบูรณาการกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง¹

INTEGRATED BUDDHIST LEARNING MANAGEMENT WITH THE PHILOSOPHY OF SUFFICIENCY ECONOMY

พระมหาอภิสิทธิ์ วุฑฒิสโร (เจริญราช)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Phramaha Aphisit Vuḍḍhissaro (Jaroenrat)

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus

บทคัดย่อ

การศึกษาไทยในปัจจุบันเผชิญกับความท้าทายหลายประการ ทั้งจากบริบทสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การพัฒนาผู้เรียนจึงไม่อาจพึ่งพาการเรียนรู้เชิงวิชาการเพียงด้านเดียว แต่จำเป็นต้องบูรณาการคุณค่าทางศาสนา จริยธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อเสริมสร้างภูมิคุ้มกันในการดำรงชีวิต บทความนี้มุ่งนำเสนอแนวทางการจัดการเรียนรู้พุทธศาสนาเชิงบูรณาการกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยอาศัยกรอบแนวคิดทางพุทธธรรม ได้แก่ ไตรสิกขา อริยสัจ 4 และอิทธิบาท 4 ควบคู่กับหลักการพอประมาณ มีเหตุผล และภูมิคุ้มกัน รวมถึงเงื่อนไขของความรู้และคุณธรรม ผลการวิเคราะห์พบว่า การจัดการเรียนรู้ในลักษณะดังกล่าวสามารถสร้างสมดุลระหว่างการพัฒนาความรู้ ความคิด และคุณธรรมในผู้เรียน ก่อให้เกิดผลลัพธ์การเรียนรู้ที่ยั่งยืน ได้แก่ การมีคุณธรรม จริยธรรม ความรับผิดชอบต่อสังคม และความสามารถในการดำเนินชีวิตตามหลักพอเพียง อันเป็นแนวทางสู่การพัฒนาคนไทยในศตวรรษที่ 21 บทความยังเสนอข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ ได้แก่ การพัฒนาครูผู้สอนให้มีความรู้เชิงบูรณาการ การสร้างสื่อการเรียนรู้ที่หลากหลาย และการเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียน วัด และชุมชน เพื่อขยายผลสู่การจัดการศึกษาที่มีคุณภาพและยั่งยืน

คำสำคัญ: การจัดการเรียนรู้, พุทธศาสนา, ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, การบูรณาการการศึกษา

Abstract

Thai education is currently facing numerous challenges due to rapid social, economic, and cultural transformations. Learner development can no longer rely solely on academic knowledge but requires an integration of religious values, ethics, and local wisdom to strengthen resilience for sustainable living. This article aims to present an integrated model

¹ ได้รับบทความ: 13 มกราคม 2567; แก้ไขบทความ: 20 กุมภาพันธ์ 2567; ตอรับตีพิมพ์: 26 มีนาคม 2567

Journal of Buddhist Education and Research: JBER

ปีที่ 10 ฉบับที่ 1 มกราคม - มีนาคม 2567

Vol.10 No.1 January-March 2024

of Buddhist learning management with the philosophy of sufficiency economy. The framework is based on Buddhist principles such as the Threefold Training (sīla, samādhī, paññā), the Four Noble Truths, and the Four Bases of Accomplishment, together with the core principles of moderation, reasonableness, and resilience, including knowledge and morality as essential conditions. The findings suggest that such integrated learning management fosters a balance between knowledge, critical thinking, and morality in learners. It leads to sustainable learning outcomes, including ethical conduct, social responsibility, and the ability to live according to the sufficiency economy philosophy, which aligns with the vision of human development in the 21st century. The article also provides practical recommendations such as enhancing teacher competency in integrative pedagogy, developing diverse learning media, and promoting collaboration between schools, temples, and communities to advance sustainable and high-quality education.

Keywords: Learning management, Buddhism, Sufficiency economy, Integration, Moral education

1. บทนำ

การศึกษาไทยในปัจจุบันกำลังเผชิญกับความท้าทายที่ซับซ้อนและหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อมในศตวรรษที่ 21 ซึ่งเป็นศตวรรษแห่งความรู้และนวัตกรรม การศึกษาจึงไม่อาจมุ่งเน้นเพียงการถ่ายทอดความรู้เชิงวิชาการเท่านั้น หากแต่ต้องเสริมสร้างทักษะชีวิต คุณธรรม จริยธรรม และภูมิคุ้มกันทางความคิดให้แก่ผู้เรียน เพื่อให้สามารถเผชิญกับความไม่แน่นอนและความเปลี่ยนแปลงอย่างยั่งยืน (UNESCO, 2015; สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560)

ในมิติของการศึกษา ศาสนาพุทธนับเป็นรากฐานสำคัญของสังคมไทยที่มีบทบาทในการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมแก่ประชาชนมาอย่างยาวนาน หลักพุทธธรรม อาทิ ไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) อริยสัจ 4 และอิทธิบาท 4 ไม่เพียงเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตที่สมดุล แต่ยังเป็นกรอบคิดในการพัฒนาคนให้มีทั้งความรู้ ความดี และความสามารถในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2542; Prayukvong, 2005) การนำหลักการเหล่านี้มาสู่การจัดการเรียนรู้ จึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านปัญญาและจิตใจ

ขณะเดียวกัน พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ 9 ได้พระราชทาน “หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” อันเป็นแนวทางการพัฒนาที่มุ่งสร้างความสมดุลและความยั่งยืน โดยมีหลักการสำคัญคือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกัน พร้อมด้วยเงื่อนไขความรู้และคุณธรรม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2547) หลักปรัชญาดังกล่าวมิได้จำกัดเพียงการดำรงชีวิตในทางเศรษฐกิจ แต่ยังเป็นหลักคิดที่สามารถนำไปบูรณาการกับการศึกษา เพื่อสร้างผู้เรียนที่รู้จักคิดอย่างเป็นระบบ ดำเนินชีวิตด้วยเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันทางปัญญา (Chansomsak & Vale, 2009)

การจัดการเรียนรู้พุทธศาสนาเชิงบูรณาการกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จึงเป็นแนวทางสำคัญที่สามารถเชื่อมโยงคุณค่าทางศาสนากับการพัฒนาทักษะชีวิตของผู้เรียนอย่างเป็นองค์รวม การบูรณาการในลักษณะนี้ไม่เพียงแต่ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจหลักธรรมในเชิงทฤษฎี แต่ยังสามารถนำไปใช้จริงในชีวิตประจำวัน สร้างสมดุลทั้งในมิติส่วนบุคคลและสังคม

ความสำคัญของการศึกษาเชิงบูรณาการ

การศึกษาแบบแยกส่วนที่เน้นเฉพาะเนื้อหาวิชาอาจไม่เพียงพอต่อการพัฒนาผู้เรียนในยุคปัจจุบัน เนื่องจากไม่สามารถเชื่อมโยงความรู้เข้ากับชีวิตจริงได้ การจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการหลักพุทธศาสนากับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงช่วยให้ผู้เรียน

1. เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างหลักธรรมกับการดำเนินชีวิต
2. พัฒนาคุณธรรมควบคู่กับความรู้ทางวิชาการ
3. มีทักษะการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหาที่สอดคล้องกับบริบทจริง
4. สร้างภูมิคุ้มกันทางจิตใจและทางสังคมในการเผชิญปัญหา

วัตถุประสงค์ของบทความ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. อธิบายกรอบแนวทางการจัดการเรียนรู้พุทธศาสนาเชิงบูรณาการกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
2. เสนอแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงหลักธรรมกับการพัฒนาทักษะชีวิต
3. วิเคราะห์ผลลัพธ์การเรียนรู้ที่คาดหวังและความสำคัญของการบูรณาการในเชิงทฤษฎีและปฏิบัติ

ขอบเขตของบทความ

บทความมุ่งเน้นการวิเคราะห์เชิงแนวคิดและเชิงปฏิบัติ โดยใช้กรอบพุทธธรรมและหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นฐานคิด เพื่อเสนอเป็นแนวทางสำหรับครู อาจารย์ และนักวิชาการในการออกแบบการ

เรียนรู้ให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมไทยในปัจจุบันและอนาคต ดังนั้น บทนำนี้จึงวางรากฐานให้เห็นถึงความจำเป็นและความสำคัญของการจัดการเรียนรู้เชิงบูรณาการ โดยบทความจะดำเนินการต่อไปในการวิเคราะห์กรอบแนวคิดทางทฤษฎี รูปแบบการจัดการเรียนรู้ ผลลัพธ์ที่คาดหวัง และข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ เพื่อให้การศึกษาสามารถบ่มเพาะผู้เรียนที่มีทั้งปัญญา คุณธรรม และการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง

2. กรอบแนวคิดทางทฤษฎี (Theoretical Framework)

การจัดการเรียนรู้พุทธศาสนาเชิงบูรณาการกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จำเป็นต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานทางทฤษฎีที่ชัดเจน เพื่อให้สามารถเชื่อมโยงหลักธรรมพุทธศาสนาเข้ากับแนวคิดการพัฒนาการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างเป็นระบบ กรอบแนวคิดสำคัญแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ (1) พุทธศาสนากับการเรียนรู้ (2) หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และ (3) แนวคิดการบูรณาการเชิงการศึกษา

2.1 พุทธศาสนากับการเรียนรู้

พระพุทธศาสนาเน้นการเรียนรู้ที่มุ่งไปสู่การพัฒนามนุษย์อย่างสมบูรณ์ คือการฝึกฝนกาย วาจา ใจ และปัญญา โดยหลักการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนาสามารถอธิบายได้ผ่าน “ไตรสิกขา” ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา ซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้แบบองค์รวม (holistic learning) ที่ไม่เพียงแต่ให้ความรู้เชิงทฤษฎี แต่ยังรวมถึงการปฏิบัติจริงเพื่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและทัศนคติ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2542)

- ศีล (Sīla): การเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับวินัยและจริยธรรม เป็นพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันในสังคม
- สมาธิ (Samādhi): การฝึกจิตใจให้มั่นคง เป็นฐานของสมาธิและการพัฒนาสติ
- ปัญญา (Paññā): การพัฒนาความรู้ความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง อันนำไปสู่การแก้ปัญหาและการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง

นอกจากนี้ อริยสัจ 4 ซึ่งเป็นหัวใจแห่งพระพุทธศาสนา ยังสามารถประยุกต์ใช้ในกระบวนการเรียนรู้ โดยถือเป็นกรอบในการแก้ปัญหาเชิงเหตุผล ได้แก่ (1) การรู้ปัญหา (ทุกข์) (2) การวิเคราะห์สาเหตุ (สมุทัย) (3) การกำหนดเป้าหมาย (นิโรธ) และ (4) การเลือกแนวทางแก้ไข (มรรค) ซึ่งเป็นวิธีคิดที่สอดคล้องกับการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ (creative problem solving) และการวิจัยเชิงปฏิบัติ (action research) (Payutto, 1994; Prayukvong, 2005)

อีกทั้ง อิทธิบาท 4 (ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา) เป็นหลักการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับทฤษฎีแรงจูงใจสมัยใหม่ ซึ่งชี้ให้เห็นว่า ผู้เรียนจะประสบความสำเร็จได้ต้องมีความพอใจในสิ่งที่เรียน มีความเพียรในการฝึกฝน มีสมาธิ และมีการใคร่ครวญตรวจสอบอย่างต่อเนื่อง (Sirimongkol, 2016)

2.2 หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy Philosophy: SEP) เป็นแนวคิดสำคัญในการพัฒนาประเทศที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทรงพระราชทานแก่ประชาชนไทย โดยประกอบด้วยหลักการ 3 ประการ คือ

1. ความพอประมาณ (Moderation): การไม่สุดโต่ง รู้จักประมาณตนและดำเนินชีวิตอย่างสมดุล
2. ความมีเหตุผล (Reasonableness): การตัดสินใจโดยใช้ความรู้และหลักการอย่างรอบคอบ
3. ภูมิคุ้มกัน (Resilience): การเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับความเสี่ยงและการเปลี่ยนแปลง

และมีเงื่อนไขพื้นฐาน 2 ประการ คือ ความรู้ (Knowledge) และ คุณธรรม (Morality) (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2547)

เมื่อประยุกต์กับการศึกษา SEP ไม่ได้เป็นเพียงหลักคิดทางเศรษฐกิจ แต่ยังเป็นปรัชญาที่สอดคล้องกับพุทธธรรม เช่น ความพอประมาณสอดคล้องกับหลักมัชฌิมาปฏิปทา ความมีเหตุผลสอดคล้องกับปัญญา และภูมิคุ้มกันสอดคล้องกับศีลและสติ (Sathirathai & Piboolsravut, 2004; Chansomsak & Vale, 2009) ดังนั้น SEP จึงสามารถใช้เป็นกรอบในการพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านความรู้และคุณธรรมควบคู่กัน

2.3 แนวคิดการบูรณาการเชิงการศึกษา

การบูรณาการ (Integration) ในการเรียนการสอน หมายถึงการเชื่อมโยงความรู้จากหลายสาขาและประสบการณ์ชีวิตของผู้เรียนเข้าด้วยกัน เพื่อสร้างความเข้าใจที่เป็นองค์รวม (Fogarty, 1991) การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการมักใช้แนวทาง เช่น Project-based Learning, Problem-based Learning, และ Community-based Learning ซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เชื่อมโยงความรู้ทางวิชาการกับทักษะชีวิตจริง

เมื่อเชื่อมโยงพุทธศาสนาเข้ากับ SEP ผ่านการบูรณาการทางการศึกษา จะก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ตอบโจทย์ความท้าทายของสังคมไทย โดยผู้เรียนจะได้รับทั้ง ความรู้เชิงวิชาการ (cognitive domain), ทักษะปฏิบัติ (psychomotor domain) และ คุณธรรมจริยธรรม (affective domain) ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายของการศึกษาในศตวรรษที่ 21 (UNESCO, 2015; OECD, 2018)

กรอบแนวคิดทางทฤษฎีของบทความนี้จึงตั้งอยู่บนฐานพุทธธรรมและหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้แนวคิดการบูรณาการเป็นกลไกสำคัญ ทำให้การจัดการเรียนรู้ไม่ใช่เพียงการถ่ายทอดเนื้อหา แต่เป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถนำไปใช้จริงในชีวิตประจำวัน เพื่อพัฒนาคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองที่มีคุณธรรม มีปัญญา และสามารถดำรงชีวิตอย่างพอเพียง

3. การจัดการเรียนรู้พุทธศาสนาเชิงบูรณาการ

การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้พุทธศาสนาเชิงบูรณาการกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงควรเริ่มจากการออกแบบกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (learner-centered approach) และมุ่งให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ทั้งในเชิงความรู้และการปฏิบัติจริง กิจกรรมการเรียนรู้ควรใช้แนวทางการเรียนรู้เชิงรุก (active learning) เช่น การเรียนรู้แบบโครงงาน (project-based learning) และการเรียนรู้เชิงปัญหา (problem-based learning) โดยเนื้อหาพุทธธรรมสามารถเชื่อมโยงกับสถานการณ์ชีวิตจริง เช่น การใช้หลักอริยสัจ 4 ในการวิเคราะห์ปัญหาทางสังคม หรือการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการวางแผนการเรียนรู้และการทำงาน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2542; Prince, 2021)

การบูรณาการสาระและทักษะชีวิต

การบูรณาการสาระพุทธศาสนาเข้ากับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงช่วยให้ผู้เรียนเชื่อมโยงความรู้เข้ากับทักษะชีวิตจริง ตัวอย่างเช่น หลักความพอประมาณสามารถบูรณาการเข้ากับการเรียนรู้เรื่องการบริหารอย่างยั่งยืน ขณะที่หลักศีล 5 สามารถเชื่อมโยงกับการสร้างวินัยและการเคารพสิทธิผู้อื่น ทั้งนี้ผู้สอนควรกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ (learning outcomes) ที่มุ่งให้ผู้เรียนมีทั้งคุณธรรมและสมรรถนะ เช่น การคิดเชิงวิเคราะห์ (critical thinking) และการแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผล (Sathirathai & Piboolsravut, 2004; OECD, 2018)

การใช้สื่อและนวัตกรรม

สื่อและนวัตกรรมการเรียนรู้มีบทบาทสำคัญในการทำให้การบูรณาการพุทธศาสนาและเศรษฐกิจพอเพียงมีความน่าสนใจและเข้าถึงง่ายมากขึ้น ครูสามารถใช้สื่อดิจิทัล บทเรียนออนไลน์ หรือมัลติมีเดียในการถ่ายทอดเนื้อหา เช่น การใช้วีดิทัศน์สั้นเพื่ออธิบายหลักไตรสิกขา หรือการใช้แอปพลิเคชันเพื่อจำลองสถานการณ์การตัดสินใจตามหลักพอเพียง นอกจากนี้ การเรียนรู้แบบผสมผสาน (blended learning) ที่ผนวกทั้งการเรียนรู้ในห้องเรียนและการเรียนรู้จากชุมชนยังเป็นแนวทางที่ช่วยให้ผู้เรียนได้สัมผัสประสบการณ์จริง (Chansomsak & Vale, 2009; UNESCO, 2015)

บทบาทของครูและชุมชน

ความสำเร็จของการจัดการเรียนรู้เชิงบูรณาการขึ้นอยู่กับบทบาทของครูและการสนับสนุนจากชุมชน ครูต้องเป็นทั้งผู้นำทางวิชาการและแบบอย่างทางคุณธรรม (role model) ที่สะท้อนการปฏิบัติตามหลักพุทธ

ธรรมและความพอเพียง ขณะเดียวกัน ชุมชนและวัดควรมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม เช่น โครงการทำบุญ และกิจกรรมจิตอาสา เพื่อปลูกฝังให้ผู้เรียนเข้าใจการเรียนรู้เชิงคุณธรรมและการอยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืน การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ระหว่างโรงเรียน-วัด-ชุมชนจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการบูรณาการอย่างแท้จริง (Prayukvong, 2005; Sirimongkol, 2016)

4. ผลลัพธ์การเรียนรู้ที่คาดหวัง (Expected Learning Outcomes)

ผลลัพธ์สำคัญของการจัดการเรียนรู้พุทธศาสนาเชิงบูรณาการกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือ การพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณธรรมและจริยธรรมที่มั่นคง ผู้เรียนจะสามารถน้อมนำหลักศีล 5 และหลักมัชฌิมาปฏิปทาไปใช้ในชีวิตประจำวัน ทำให้เกิดการดำเนินชีวิตอย่างมีความรับผิดชอบต่อสังคม และสามารถตัดสินใจอย่างมีเหตุผล โดยใช้กรอบคิดจากทั้งพุทธธรรมและความพอเพียง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2542; Prayukvong, 2005)

ผู้เรียนที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการจะมีทักษะการคิดเชิงวิเคราะห์ (critical thinking) และการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ โดยอาศัยแนวทางของอริยสัจ 4 และมรรค 8 ในการวิเคราะห์สถานการณ์ และหาทางออกที่เหมาะสม ตลอดจนใช้หลักความพอประมาณและความมีเหตุผลจากปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงประกอบการตัดสินใจ สิ่งนี้ช่วยให้ผู้เรียนพร้อมเผชิญกับปัญหาที่ซับซ้อนในโลกยุคใหม่ (Chansomsak & Vale, 2009; OECD, 2018)

การจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการสองฐานคิดนี้จะช่วยให้ผู้เรียนมีภูมิคุ้มกันทั้งทางกาย จิตใจ และสังคม รู้จักใช้ชีวิตอย่างพอประมาณ ไม่หลงไปกับวัตถุนิยมและการบริโภคนิยมมากเกินไป การมีภูมิคุ้มกันยังหมายถึงการเตรียมตัวเพื่อรับมือกับความเปลี่ยนแปลงทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ที่เน้นการพัฒนาคนควบคู่กับการรักษาสิ่งแวดล้อม (UNESCO, 2015; United Nations, 2019)

สุดท้าย ผลลัพธ์ของการจัดการเรียนรู้ในรูปแบบนี้คือการพัฒนาผู้เรียนให้เป็น “พลเมืองที่มีคุณภาพ” (quality citizen) ซึ่งมีทั้งความรู้ ทักษะ และคุณธรรม สามารถปฏิบัติตนอย่างรับผิดชอบต่อสังคม เคารพกฎหมายและวัฒนธรรม รู้จักการเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม และมีความสามารถในการมีส่วนร่วมพัฒนาสังคมตามหลักพุทธศาสนาและเศรษฐกิจพอเพียง ผลลัพธ์นี้ถือเป็นเป้าหมายสูงสุดของการศึกษาในศตวรรษที่ 21 (Sirimongkol, 2016; OECD, 2018)

5. การอภิปรายและข้อเสนอแนะ (Discussion and Suggestions)

การจัดการเรียนรู้พุทธศาสนาเชิงบูรณาการกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางที่ตอบ โจทย์การศึกษาไทยในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างมีนัยสำคัญ เนื่องจากสามารถเชื่อมโยงมิติทางจริยธรรมกับทักษะ การใช้ชีวิตจริง ทำให้ผู้เรียนไม่เพียงได้รับความรู้เชิงวิชาการ แต่ยังพัฒนาทัศนคติ ค่านิยม และการตัดสินใจที่มีเหตุผล หลักพุทธธรรม เช่น ไตรสิกขา และอริยสัจ 4 เมื่อถูกนำมาใช้ควบคู่กับหลักความพอประมาณและ ภูมิคุ้มกันของเศรษฐกิจพอเพียง จึงกลายเป็นกรอบคิดที่ช่วยพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน (พระพรหมคุณา ภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2542; Prayukvong, 2005)

อย่างไรก็ตาม การนำไปปฏิบัติจริงยังมีข้อจำกัดหลายประการ เช่น ความเข้าใจของครูผู้สอนที่อาจไม่ ลึกซึ้งเพียงพอทั้งด้านพระพุทธศาสนาและหลักเศรษฐกิจพอเพียง ตลอดจนข้อจำกัดด้านทรัพยากร สื่อการ สอน และนวัตกรรมการเรียนรู้ที่ยังไม่แพร่หลาย ครูบางส่วนยังเน้นการสอนแบบเนื้อหามากกว่าการบูรณาการ กับกิจกรรมเชิงประสบการณ์ ทำให้ผู้เรียนไม่สามารถเชื่อมโยงหลักธรรมกับการดำเนินชีวิตจริงได้อย่างเต็มที่ (Chansomsak & Vale, 2009; Sirimongkol, 2016)

ดังนั้น ข้อเสนอแนะที่สำคัญคือ การพัฒนาศักยภาพของครูผู้สอนให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักพุทธ ธรรมและเศรษฐกิจพอเพียงอย่างรอบด้าน ควบคู่กับการส่งเสริมการใช้วิธีการสอนเชิงบูรณาการที่หลากหลาย เช่น การเรียนรู้จากโครงการ (project-based learning) และการเรียนรู้จากชุมชน (community-based learning) นอกจากนี้ควรสนับสนุนการสร้างสื่อและนวัตกรรมการเรียนรู้ดิจิทัลที่สามารถถ่ายทอดแนวคิดทั้ง สองให้เข้าใจง่ายและเหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละระดับ (OECD, 2018; UNESCO, 2015)

นอกจากนี้ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างโรงเรียน วัด และชุมชน ถือเป็นกลไกสำคัญที่จะ ทำให้การบูรณาการเกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม ชุมชนสามารถเป็นแหล่งเรียนรู้จริงให้ผู้เรียนฝึกฝนการใช้ชีวิต ตามหลักพอเพียง ขณะที่วัดสามารถเป็นศูนย์กลางด้านคุณธรรมและจริยธรรม เมื่อสถาบันการศึกษา วัด และ ชุมชนร่วมมือกันอย่างใกล้ชิด จะช่วยปลูกฝังผู้เรียนให้มีทั้งปัญญาและคุณธรรม พร้อมเป็นกำลังสำคัญในการ พัฒนาสังคมไทยให้ยั่งยืน (Sathirathai & Piboolsravut, 2004; United Nations, 2019)

6. สรุป (Conclusion)

การจัดการเรียนรู้พุทธศาสนาเชิงบูรณาการกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวทางสำคัญ ที่สามารถตอบสนองต่อความท้าทายของการศึกษาไทยในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างแท้จริง เนื่องจากการ ผสมผสานองค์ความรู้ทางศาสนาที่เน้นคุณธรรมและจริยธรรม เข้ากับหลักคิดทางเศรษฐกิจและการดำรงชีวิต ที่เน้นความสมดุล ความพอประมาณ และความมีเหตุผล การบูรณาการในลักษณะนี้จึงทำให้การเรียนรู้ไม่

Journal of Buddhist Education and Research: JBER

ปีที่ 10 ฉบับที่ 1 มกราคม - มีนาคม 2567

Vol.10 No.1 January-March 2024

จำกัดอยู่แค่การรับรู้เชิงทฤษฎี แต่ยังนำไปสู่การปฏิบัติจริงที่สามารถยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้เรียนและสังคม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2542; Prayukvong, 2005)

ผลลัพธ์ที่คาดหวังจากการจัดการเรียนรู้ดังกล่าว คือ ผู้เรียนจะมีคุณธรรมและจริยธรรมที่มั่นคง มีทักษะการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหา สามารถดำเนินชีวิตตามหลักพอเพียง และมีภูมิคุ้มกันทางปัญญา สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่การสร้างพลเมืองที่มีคุณภาพ สามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกได้อย่างมั่นคง และมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติ (UNESCO, 2015; United Nations, 2019)

ท้ายที่สุด บทความนี้ชี้ให้เห็นว่าความสำเร็จของการจัดการเรียนรู้เชิงบูรณาการต้องอาศัยทั้งการพัฒนาครูผู้สอน การสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมของชุมชนและสถาบันศาสนา หากทุกภาคส่วนสามารถประสานความร่วมมือได้อย่างจริงจัง การจัดการศึกษาที่ผสมผสานพุทธธรรมกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงก็จะไม่เพียงแต่พัฒนาผู้เรียนรายบุคคล แต่ยังเป็นกลไกสำคัญในการสร้างสังคมไทยที่มีความสมดุล ยั่งยืน และสอดคล้องกับวิถีทางพุทธ (Chansomsak & Vale, 2009; OECD, 2018)

อ้างอิง

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2542). *พุทธธรรม*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2547). *ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง*. กรุงเทพฯ: สศช.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560–2579*. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค.

Chansomsak, S., & Vale, B. (2009). Sufficiency economy and education: A comparative study of self-reliant learning in Thailand and New Zealand. *Asian Social Science*, 5(7), 55–62.

Fogarty, R. (1991). *Ten ways to integrate curriculum*. Palatine, IL: IRI/Skylight Publishing.

OECD. (2018). *The future of education and skills: Education 2030*. Paris: OECD.

Payutto, P. A. (1994). *Buddhadhamma*. Albany: State University of New York Press.

Prayukvong, W. (2005). A Buddhist economic approach to the development of community enterprises: A case study from Southern Thailand. *Cambridge Journal of Economics*, 29(6), 1171–1185.

Journal of Buddhist Education and Research: JBER

ปีที่ 10 ฉบับที่ 1 มกราคม - มีนาคม 2567

Vol.10 No.1 January-March 2024

- Prince, M. (2021). Does active learning work? A review of the research. *Journal of Engineering Education*, 93(3), 223–231.
- Sathirathai, S., & Piboolsravut, P. (2004). Sufficiency economy and a healthy community. *Paper presented at the International Conference on Gross National Happiness*, Thimphu, Bhutan.
- Sirimongkol, K. (2016). Application of the Four Bases of Accomplishment (Iddhipāda) in modern education. *Journal of Buddhist Education and Research*, 2(1), 45–60.
- UNESCO. (2015). *Rethinking education: Towards a global common good?* Paris: UNESCO.
- United Nations. (2019). *Sustainable development goals report 2019*. New York: United Nations.